

EUSKAL HERRI INGURUKO EXONIMOAK (1)

Exonomastika azpibatzerdea. Euskaltzaindia

Euskaltzaindiak Elantxoben eta Uxuen (2) Euskal Herriaren inguruko zenbait izenen euskal formak finkatu zituen izen hau duen arauaren barruan. Batzordeak proposamena gauzatzeko hainbat testu eta egungo testigantza bildu zituen eta egoki iritzi dio esanguratsuenak irakurleen esku uztea. Beraz, jarrera dagoen testuan onartutako arauaz gain erabaki horiek hartzeko bildutako hainbat testigantza aurki dezake irakurleak.

Euskaldunek kanpoko lekuak izendatzeko inoiz erabili eta beren hizkuntzara egokitu dituzten toponimoak baino ez dira ematen zerrenda hauetan. Ez dira, beraz, gure inguruan dauden tokien izenen zerrenda osatuak eta bertan aipatzen ez diren izenak hizkuntza ofizial propioaren arabera erabili ohi dira euskaraz ere (*Laruns, Tarazona, Haro, Santoña...*).

Zerrendak ikuste hutsarekin ohartzen gara, Euskal Herriaren inguruko eskualde bakoitzean diren leku izenen kopuruak ez direla inondik inora antzekoak. Badaude, hala ere, horretarako arrazoiak. Batetik, sistema fonetikoaren ikuspegitik, euskara eta gaztelaniaren arteko aldea baino nabarmen handiagoa da euskara eta frantsesaren artekoa, eta, ondorioz, askoz ere normalagoa izaten da Iparraldeko euskaldunek beren inguruko lekuen izen frantses ofizialak egokitu behar izatea. Gainera, eremu horretako euskaldunek badute ondo-ondoan beren lege fonetikoetatik hurbilago dagoen gaskoinera; hango euskal hiztunentzat, hizkuntza horretako toponimoak frantsesetutako erak baino erabilgarriagoak direnez, ohikoa izaten da lekuen izen gaskoina euskaraz ere erabiltzea. Kontrara, Hegoaldeko euskaldunek ez dute –zenbait hots gora behera– oztopo askorik izango beren inguruko lekuen izen gaztelaniazkoak nahiz beste erromantze batekoak ahoskatu, deklinatu edo idazteko. Beste aldetik, euskararen gaur eguneko muga, Iparraldean ia-ia Euskal Herriko mugarekin bat dator eta, hortaz, herrialde horietako euskaldunek maiz erabili ohi dituzte beren ohiko solasetan mugez harandiko lekuen izenak. Hegoaldean, ordea, euskararen gaurko muga euskal he-

---

(1) Testu honetan, **149**. Arauaz gain, ikerketaren materialaren zati argigarri bat eskaini nahi izan du Batzordeak. Oharrak eta aipuak Patxi Galé batzordekideak prestatu zituen eta Azpibatzerdeak hobetsi.

(2) Iparraldekoak (Elantxoben, 2006ko maiatzaren 26an onartuak).
Hegoaldekoak (Uxuen, 2006ko irailaren 28an onartuak).

rrialdeen mugak baino nabarmen barrurago dago. Ondorioz, herrialde horietako euskaldunentzat kanpoko lekuak ez dira hain auzokideak eta beren ohiko elkarizketetan ez dira hain sarri agertzen.

Beste alde batetik, Euskal Herritik kanpoko zenbait eskualdetan euskal etimo argia duten leku izenak aurki ditzakegu. Horiek ez dira, ezinbestez, exonimoak eta euskaraz erabili nahi izanez gero, grafia ofiziala nahiz etimologikoa erabiltzeko aukera egon daiteke. Hala egin ohi dute kazetariak eta idazleak eta ez dirudi bide hori ixteko gomendioa eman behar denik. Arrazoi horrengatik, izen hauek ez dira exonimoekin batera zerrendetan ematen.

Hortaz, hiru lerrokadatan ematen dira izenak:

Euskal exonimoak, euskara jasoan erabili beharrekoak

1. Landak/Landes

- Landes: Landak/Landes

Bere bikoiztasunean Euskaltzaindiak 36. arauan (3) onarturiko izena da.

- Dax: Akize

36. arauko *Bestelakoak* atalean aipaturiko izena. Hala dakarte Dassancek (1966, 11. or.) (4), Etxaidek (5) (1961, 224. or.) eta Txillardegik (6) (1974, 169. or. 1. zutab.). Okzitanieraz *Dacs* omen da izena. Boyrie-Féniéren hiztegiak (7), ordea, amaierako *-e* paragogikoaren derrigorrezkotasuna zalantzan jartzen du, euskararako *Akiz(e)* proposaturik. Halaber, okzitanieraz agian etimologikoagoa izango litzatekeen *D'Ac*s proposatzen du. Era bien jatorrian, hiztegi berak zehazten duenez, *Aquis Tarbellicis* eta beronetatik eratorritako *Sancta Maria de Ax* erak egongo lirarteke.

- Hastings: Hastinga

Jean Haritschelhar euskaltzaina ere *Hastinga* eraren aldeko agertu da. Hala ere, Boyrie-Fénié hiztegiak okzitanierarako *Hastings* dakar, euskararako proposatu denetik urrun samar.

(3) «Frantziako Errepublikako eskualdeen izenak» titulua darama 36. Arau honek.

(4) DASSANCE, Michel: «Eskual-herriz kanpoko [sic] zenbeit herri edo hirien izenak», *Herrien eta herritarren izenak euskaraz*, Gure Herria, Baiona, 1966, 11-12. or.

(5) ETXAIDE ITARTE, Jon: «Uri eta toki-izen batzuen euskal-izenegia, orain arte bildutakoen osagarri», *Egan*, 4-6 (1961), 217-229.

(6) ALVAREZ ENPARANTZA, Jose Luis «Larresoro»: *Euskara batua zertan den*, Jakin, Arantzazu, Oñati, 1974, 164-179.

(7) BOYRIE-FÉNIÉ, Bénédict: *Dictionnaire toponymique des communes. Landes et Bas-Audour*, Institut Occitan, Éditions Cairn, Pau, 2005.

- Peyrehorade: Peirahorada
Okzitanierazko *Pèirahorada* izena erabili bada ere, Boyrie-Féniék bereiz idatzirik dakar, *Pèira Horada* alegia. Jean Haritschelhar euskaltzainak hasperenketarik gabeko *Peiraorada* era proposatu du euskarako. Azkenik, Jon Mirandek eta Txomin Peillenek (Etxaide, 1961, 224. or.) (8) *Peiorrada* era jaso zuten eta Txillardegik ere halaxe dakar (1974, 176. or. 1. zutab.).
- Saint-Vincent-de-Tyrosse: San Bisentse
Boyrie-Féniéren arabera, okzitanierazko izena *Sent Vincenç de Tiròssa* da. Michel Dassancek euskal izen gisara *San Bisentse* dakar (1966, 11. or.).
- Tarnos: Tarnose
Boyrie-Féniéren hiztegiak dioenez, okzitanierazko izena *Tarnòs* da. Azken honek *Tarinus* balizko antroponimo galiar baten eratorria dela gaineratzen du. Dassancek *Ternose* era proposatu zuen euskararako (1966, 11. or.) eta, Xarles Bidegainek ere orobat iritzi arren, Jean Haritschelharrek *Tarnose* era hobetsi du.

2. Bearn/Biarno

Herritar izena *bearnes* den arren, erregularragoa den *bearnotar* era hobesten da, bestea herri mailarako utziz.

- Abitain: Abitaine
Grosclauderen arabera (9), okzitanieraz *Avitenh* erabili behar da. Etxaidek dakarrenez (1961, 225. or.), Jon Mirandek eta Txomin Peillenek *Abitain*, *Abitaïe* eta *Mithiïe* erak jaso bazituzten ere, Jean-Louis Davant euskaltzainarekin ados, hedatuena *Abitaïe* dela onartu da, nahiz eta grafia bustirik gabe onartu.
- Ance: Arhantze
Grosclaudek *Ansa* ematen du okzitanierazko era bezala. Euskarazko era *An(t)so* dela adierazten du eta *Antso* jaso omen zuten Mirandek eta Peillenek ere (Etxaide, 1961, 226. or.). Dassancek, ordea *Arhantze* era proposatzen du (1966, 11. or.), Agud-Mitxelenak bildurikoarekin batera (1958, 8. or.) (10).

(8) Jon Etxaidek jakinarazten duenez (219. or.), Jon Mirande Aiphasoro eta Txomin Peillen Karrikaburu euskaltzainek Zuberoan eginiko datu bilketan jaso ziren lan honetan aipatzen diren leku izen asko.

(9) GROSCLAUDE, Michel: *Dictionnaire toponymique des communes du Béarn*, Escòla Gaston Febus, Paue, 1991.

(10) AGUD QUEROL, Manuel; MITXELENA ELISSALT, Koldo: «Formas populares de topónimos del País Vasco anteriores a 1900», *Acta Salmanticensia*, XI (1958), 39-59.

- **Angous: Angastue**
Okzitanierazko izena *Angós* dela dio Grosclaudek eta euskararako *Angoze* ematen du. Kontrara, Dassancek *Angastue* era ematen du euskaraz erabiltzeko (1966, 11. or.). Etxaideren informatzaileen artean ere era bat baino gehiago jaso da (1961, 226. or.): *Angastue* edo *Angastua* (Pierre Lhande (11)) eta *Angose* (Iratzeder (12)).
- **Aramits: Aramitze**
Okzitanierazko izena *Aràmits* dela dio Grosclaudek eta euskararako *Aramitze* dakar. Orobat diote Dassancek (1966, 11. or.), Mirandek eta Peillenek (Etxaide, 1961, 226. or.) eta Jean Haritschelharrek.
- **Arette: Ereta**
Okzitanierazko izena *Areta* den arren, bai Grosclaudek eta bai Dassancek (1966, 11. or.) *Ereta* dakarte euskal izen gisara. Etxahun koblakari zuberotarrak *Ereta* darabil (13) (Etxaide, 1961, 226.or.) eta horrekin bat datoz Txillardegi (1974, 165. or. 2. zutab.), Txomin Peillen eta Jean Haritschelhar. Iratzederrek *Eta* era laburtua eman du (Etxaide, 1961, 226. or.).
- **Arrive: Arriba**
Grosclaudek *Arriba* dakar okzitanierazko izen bezala eta Dassancek hori bera jasotzen du euskararako (1966, 11. or.). Jon Mirandek eta Txomin Peillenek *Arriba* eta *Arribe* jaso zituzten (Etxaide, 1961, 225. or.).
- **Aspe, Valle de (Valle d'Aspe): Aspe**
Grosclaudek dioenez, ibarraren okzitanierazko izena *Aspa* da. Txomin Peillenek Zuberoan *Aspe* era erabiltzen dela informatu du eta halaxe onartu da.
- **Autevielle (14): Autile**
Okzitanieraz *Autivièla* esaten zaiola dio Grosclaudek. Dassancek euskararako *Autile* era proposatzen du (1966, 11. or.), Pierre Lhandek *Autiile* (Etxaide, 1961, 225. or.) eta Txillardegik *Autille* (1974, 166. or. 2. zutab.).
- **Baretous (Vallée de): Baretos**
Okzitanieraz *Varetons* esaten zaio Grosclaudek dakarrenez. Jon Mirandek eta Txomin Peillenek *Baretos* jaso zuten (Etxaide, 1961, 226. or.)

---

(11) LHANDE, Pierre, *Dictionnaire Basque-Français*, Gabriel Beauchesne, Paris, 1926.

(12) DIHARCE, Xabier «Iratzeder», Belokeko beneditarra ere Jon Etxaideren informatzailetarik izan zen.

(13) Etxaidek aipatua (226. or.). «Etxahun», Pierre TOPET: «Gaztalondoko prima» olerkia, LHANDE, Pierre & LARRASQUET, Jean: *Le Poète Pierre Topet dit Etchaun et ses oeuvres*, Baiona, 1946, 74.

(14) 1842an beste herri birekin elkartu zen *Autevielle-Saint Martin-Bidéren* Udala sortzeko.

eta halaxe dakar Txillardegik ere (1974, 167. or. 1. zutab.). Dena dela, Txomin Peillenek gaur egun *Baretus* ere erabiltzen dela informatu du.

- Barlanes: Barlanes, Sarraltzune

Dassancek euskal izen gisara *Sarraltzune* dakar (1966, 11. or.). Jon Mirandek eta Txomin Peillenek *Barlanes* era jaso bazuten ere (Etxaide, 1961, 226.or.), ohar hau gaineratu zuten: *XVI. mendean SARRALTZU-NE euskal-izen garbia zeraman eta legez Zuberoa'ko zen Landa'ren iri-barrutian.*

- Castetnau-Camblong: Gazteluberri Bearno

Okzitaniarazko izena *Castètnau (-Camblong)* da Grosclauderen arabera. Hala ere, Bénédicte Boyrie-Féniék bere Landetako toponimoen hiztegian, izen bereko beste herri bat aipatzen du, Castelnau-Tursan eta okzitaniaraz *Castèthnau de Tursan* ematen du. Dassancek euskararako itzulpena ematen du, *Gazteluberri* alegia (1966, 11. or.). Etxaidek dakarrenez (1961, 227. or.), Pierre Lhandek ere *Gazteluberri* eta Agud-Mitxelenak *Gaztelubirri* jaso zuten (1958, 15. or.).

- Charre: Xarra

Okzitaniarazko grafia *Sharra* da Grosclaudek dioenez eta autore honek berak euskararako *Xarra* era ematen du. Jon Mirandek eta Txomin Peillenek (Etxaide, 1961, 226or.) *Xarra* jaso zuten eta orobat aurkitzen dugu Txillardegiren zerrendan (1974, 168. or. 2. zutab.). Dassancek, ordea, euskal izena *Xarre* dela zioen (1966, 11. or.).

- Escos: Ezkoze

Grosclaudek *Escòs* dakar okzitaniararako. Dassancek *Ezkoze* era ematen zuen euskararako (1966, 11. or.) eta halaxe hobesten dute gaur egun Txomin Peillenek eta Jean Haritschelharrek. Hala ere, Mirandek eta Peillenek berak *Ezkoitze* era ere jaso zuten aspaldi (Etxaide, 1961, 224. or.).

- Espiute: Azpilda

Okzitaniarazko izena *Espiuta* da Grosclauderen arabera. Dassancek *Azpilda* era ematen du euskararako (1966, 11. or.). Pierre Lhandek *Azpilda* eta *Aixpilde* erak jasotzen ditu eta Iratzederrek *Espilda* (Etxaide, 1961, 225. or.). Txomin Peillenek *Aspilda* ematen du.

- Eysus: Isuazi

Grosclaudek *Eisús* ematen du okzitaniarazko izen bezala eta Dassancek euskarazkotzat *Isuazi* (1966, 11. or.).

- Féas: Inhasi

Grosclaudek okzitaniararako *Hiars* era dakar eta euskararako *Einazi*. Dassancek, ordea, *Inhasi* eta *Ihasi* erabiltzen direla iradokitzen du [zehazki *In(h)asi* da dakarrena (1966, 11. or.)]. Jon Mirandek eta Txomin

Peillenek aspaldian *Iñhazi* jaso zuten arren (Etxaide, 1961, 226.or.), Txomin Peillenek *Inhazi* proposatzen du gaur egun. Jean Haritschelharrek *Ihasi* eraren berri ere ematen du eta Xarles Bidegainek argitzen digu *-a-* sudurkaria dela hor ahoskatzen dena, */ihâsi/* alegia.

- Géronce: Jeruntze

Okzitanieraz *Geronce* idatzi behar dela dio Grosclaudek. Dassancek *Jeruntze* dakar euskararako (1966, 11. or.) eta bat datoz horretan informatazile guztiak, Mirande-Peillen (15) (Etxaide, 1961, 226. or.) eta Txillardegi (1974, 170. or. 2. zutab.). Jean Haritschelhar euskaltzainak ere *Jeruntze* proposatu du.

- Geüs (d'Oloron): Ustasu

Okzitanierazko izena *Gèus (d'Auloron)* da Grosclauderen arabera. Dassancek euskararako *Ustasu* dakar (1966, 11. or.) eta orobat jaso zuten Mirandek eta Peillenek (Etxaide, 1961, 226. or.). Txillardegik ere halaxe dakar bere lerrokadan (1974, 170. or. 2. zutab.).

- Guinarthe (16): Ginarte

Grosclaudek *Guinarthe* ematen du okzitanierazko izen bezala. Dassancek *Ginarthe* proposatzen zuen euskararako (1966, 11. or.).

- Issor: Izorra

Okzitanierazko *Issòr* era dakar Grosclaudek eta euskararako *Izorra*.

- Labastide-Villefranche: Bastidaxarre

Grosclaudek *La Bastide (Vièlafranca)* dakar okzitanierarako eta Dassancek *Bastida-xarre* euskararako (1966, 11. or.).

- Lanne-en-Barétous: Landa

Grosclaudek *Lana* dakar okzitanierazko izen gisa eta *Landa* euskararako. Dassancek ere *Landa* jasotzen du euskal izen bezala (1966, 11. or.). Orobat erabili omen zuen Etxahun Barkoxekoak «bertsotan zenbait aldiz» (Etxaide, 1961, 226. or.) eta hala jasotzen du Lhandek ere (id.). Era horrekin bat datoz gaur egun Txomin Peillen eta Jean Haritschelhar.

- Lescar: Leskarre

Okzitanierazko era *Lescar* dela dio Grosclaudek. Jean-Louis Davantek euskaraz *Leskarre* erabiltzen dela dio.

---

(15) Interesgarria da gogoratzea hasierako *J-* horren ahoskeraz, Etxaidek gaineraturiko oharra: «*J*=frantses *j* guti gora-behera, ez lapurtarren *j=dd* edo euskera klasikoarena», dio Jon Mirande'k. «*J*» au, zuberotarra, frantsesaren antzekoa da, baiñan ez berdiña.

(16) 1842an elkartu zen Parenties herriarekin eta 1845ean *Guinarthe-Parenties* izena eman zioten.

- Lescun: Laskun
Okzitanierazko era bezala, Grosclaudek *Lascun* dakar. Dassancek euskararako *Laskun* jasotzen du (1966, 11. or.).
- Lichos: Lixoze
Grosclaudek *Lishòs* jasotzen du okzitanierazko izen bezala eta euskararako *Lexose* ematen du. Dassancek, ordea, *Lixoze* ematen du euskal era bezala (1966, 11. or.). Jon Etxaidek *Lixoze* eta *Lexoze* biak jaso omen zituen *Gazte* aldizkaritik (17) (Etxaide, 1961, 226. or.).
- Meritein: Meritiñe
Okzitanieraz *Meritenh* idatzi behar dela dio Grosclaudek. Dassancek *Meritiñe* ematen du euskal era bezala (1966, 11. or.). Jon Mirandek eta Txomin Peillenek *Meritiñe* jaso zuten aspaldian (Etxaide, 1961, 226. or.), baina Peillenek *Meritaine* ere erabiltzen dela informatu du.
- Monein: Muneñe
Izen okzitanierazkoa *Monenh* dela dio Grosclaudek eta Dassancek *Muneñe* jasotzen du euskararako (1966, 11.or.).
- Nabas: Nabarzi
Okzitanieraz *Navars* izena dakar Grosclaudek eta euskaraz *Nabarzi*. Dassancek ere *Nabarzi* dakar euskararako (1966, 11. or.) eta orobat erabiltzen dela diote Pierre Lhandek (Etxaide, 1961, 226. or.) eta Txillardegik (1974, 174.or. 2. zutab.).
- Navarrenx: Nabarregose
Grosclaudek arabera, okzitanierazko izena *Navarrencs* da. Dassancek euskararako *Nabarregose* eta *Nabarrenkose* dakartza (1966, 11. or.). *Gure Almanaka* urtekarian *Nabarregosen* (1926) eta *Navarregosen* (1946) erabili dira alde batetik, eta *Nabarrenkosen* (1950). *Nabarregose* eraren berri ematen du Iratzederrek ere (Etxaide, 1961, 226. or.). Jean Haritschelhar euskaltzainak orobat, *Nabarregose* era proposatu du. Aingeru Irigaraik, ordea, *Nabarrenkoxe* era jaso omen zuen (Etxaide, 1961, 226. or.) eta ahoskabetze horrekin proposatu du halaber Jean-Louis Davant euskaltzainak, sabaikaririk gabe, ordea, hots, *Nabarrenkose*.
- Oloron-Sainte-Marie: Oloroe-Donamaria
Grosclaudek *Auloron* eta *Oloron* erak ematen ditu okzitanieraz. Dassancek *Olorone* eta *Olorue* eman zituen euskal era bezala (1966, 11. or.). Mirandek eta Peillenek Oloru era jaso zuten (Etxaide, 1961, 227.or.).

---

(17) *Gazte*, eskualdun gazteriaren hilabeteakaria, Le Courrier, Baiona, 1947-1963.

- Orthez: Ortheze
Okzitanierazko izena *Ortès* da, Grosclauderen arabera. Dassancek *Orthese* eta *Ortheze* ematen ditu euskararako (1966, 11. or.). *Gure Almanaka* delakoan *Orthesen* (1926, 1946) eta *Ortezen* (1926, 1946) irakur daitezke. Jean Haritschelhar euskaltzainak *Ortese* proposatu du eta Jean-Louis Davantek, berriz, *Ortheze*.
- Préchacq-Josbaigt: Josibaia
Grosclaudek ematen duen okzitanierazko era *Preishac de Geusvath* da. Dassancek *Josibaia* dakar euskararako (1966, 11.or.).
- Saint-Goin: Sangoine
Sent Güenh da Grosclaudek dakarren era okzitanierazkoa eta *Sangueniñe* Dassancek euskararako ematen duena (1966, 11. or. Frantsesez, ordea, *Saint-Goein* [sic] dakar). Jon Mirandek eta Txomin Peillenek aspaldian *San Gueñe* jaso zuten arren (Etxaide, 1961, 226. or.), Peillenek *Sengoine* eraren berri ere eman du. Txillardegik *Sangueniñe* era dakar (1974, 176.or. 2. zutab.).
- Salies-de-Béarn: Saliese
Okzitanieraz *Salias* dakar Grosclaudek. Dassancek euskaraz *Salise* eta *Saliése* [sic] (1966, 11.or.). Jean-Louis Davant euskaltzainak *Saliese* eraren berri eman du eta Jean Haritschelharrek, ordea, *Salise* laburtua-goarena.
- Sauvaterre-de-Béarn: Salbaterra Bearno
Grosclaudek *Sauvatèrra* izena dakar okzitanierarako. Dassancek *Salbaterre* eta *Salbaterra* ematen ditu euskararako (1966, 11. or.). Mirandek eta Peillenek, Aingeru Irigarairekin batera, Salbaterra bildu zuten (Etxaide, 1961, 226. or.). Jean Haritschelhar euskaltzainak *Salbaterra* proposatu du.
- Sus: Xütxe
Okzitanierazko izen bezala *Sus* ematen du Grosclaudek. Dassancek euskararako dakarren *Xütxe* era (1966, 11. or.) Txomin Peillenek ere berretsi du.

3. Aragoi

- Biniés: Bintze
Julio Caro Barojari erreferentzia eginik, Jon Etxaidek aipatzen du *Bintze* euskal era (1961, 221. or.). Hau da Caro Barojaren aipu zehatza: [...] *aunque los pocos que hablan vasco en la región, como lo hacían*

en el siglo XIX, pronuncien Arbontze, Bintze, Sartze y Uscartze (18) (1945, 139. or.).

- Jaca: Jaka

Euskaraz erabili du, behinik behin Jose Migel Barandiaranek: *Berena zan Jaka ere, Ptolomeok dionez* (1934, 97) (19). Ohiko -c- grafiaz ageri da deitura baten osagarri, Jusef Egiategiren *Filosofo huskaldunaren ekheia* idazlanean: *Galtho egin nereioan ene herritar baten berri Dn Pedro de Jaka* (1785, 180. or.) (20). Jose Bizente Etxegaraik ere (1773-1855) hala idatzi zuen: *Jacatik Huescara, handik Barbastrora* (Etxegaraik, 1773-1855, 163) (21). Euskal Herrian deitura legez ere aspalditik ezaguna denez gero, euskal deiturgian ageri da, idazkera hori ematen zaiola (Gorrotxategi, 1998, 183. or.) (22). Lopez-Mugartzak, bere Erronkari eta Anso ibarretako toponimiari buruzko doktore tesian (23), *Iakka* forma historikoa aipatu eta *Jaka* era hobesten du euskararako.

- Ruesta: Arrosta

Santa Cruz de la Serósiko kartularioan (24) dokumentatzen dira *Sancti Jacobi de Arrosta* (992, 1. zkia., 10. or.), *senior Lope Garcez in Arrosta* (1083, 10. zkia., 27. or.), *Fortunio Guerra in Arosta* [sic] (1135, 28. zkia., 53. or.), *don Gomez in Arrosta* (1149, 30. zkia., 56. or.), *senior in Osca et in Arrosta* (1170, 37. zkia., 64. or.) eta *don Bertholomeo de Rada senior in Arrosta* (1190, 46. zkia., 77. or.). *Ruesta* era erromantzea beranduago sortua dela pentsa daiteke, kartulario horretan ez baita behin ere jasotzen. Kontrara, *Arrosta* eraren a- protetikoak eta dip-tongaziorik ezak euskal hiztunek erabilitakoa izan zela salatzen dutelakoan gaude.

- Salvatierra de Esca: Salbaterra Ezka

Gaur Zaragozako probintziakoa den arren, Erronkariko ibar geografikoan dago herri hau, Ezka ibaiaren erriberan, beraz. Bienvenido Mas-

---

(18) CARO BAROJA, Julio: *Materiales para un estudio de la lengua vasca en su relación con la latina*, Txertoa, Donostia, 1990 [Lehen argitaraldia, Salamanca, 1945].

(19) BARANDIARAN AIERBE, Jose Migel: *Euskalerriko lehen gizona*, Benat idatziaik, Donostia, 1934.

(20) EGIATEGI, Jusef: *Lehen liburua edo filosofo huskaldunaren ekheia* 1785, Txomin Peillenek paratua, Euskararen lekukoak 6, Euskaltzaindia, Bilbo, 1983.

(21) ETXEGARAI, Jose Bizente: *Festara* [bere bertso guztien bilduma, 1773-1855] Auspoa, Donostia, 1964.

(22) GORROTXATEGI NIETO, Mikel: *Euskal deituren izendegia*, Justizia Ministerioa & Justizia, Ekonomia, Lan eta Gizarte Segurantzza Saila & Euskaltzaindia, Madril, 1998.

(23) LOPEZ-MUGARTZA IRIARTE, Juan Karlos: *Erronkari eta Ansoko toponimiaz*, Euskal Herriko Unibertsitatea, 2006ko ekainaren 21ean Gasteizko kanpusean irakurritako doktorego tesia.

(24) UBIETO ARTETA, Antonio: *Cartulario de Santa Cruz de la Serós*, Anubar, Valencia, 1966.

caray Sinek aipatzen duenez (2002, 146. or.) (25), 1838an oraindik herri euskalduna zen, dokumentatuta omen baitago urte horretan apaiz erdaldun baten parrokia eskaera errefusatu zutela, bakarrik euskaldun batak bete zitzakeelako konfesatu, predikatu eta era honetako funtzioak. XVIII. mendera arte Iruñeko elizbarrutikoa izan zen eskualde hau guztia. Lopez-Mugartzak aipatzen duenez, Erdi Aroan *Obelba*, *Obelua* erak erabili ziren. Berak, ordea, *Ezkako Salvatierra* darabil.

- Sigüés: Zigoze

Salbaterra Ezka herritik baino kilometro batzuk hegoalderago dago herri hau, Zaragozako probintzian baina Ezka ibaiaren bazterrean, Erronkari ibar geografikoan bertan, alegia. Lopez-Mugartzarentzat argi dago *Zigoze* era erabili zela euskaldunen artean.

- Sos del Rey Católico: Sause

Etxaidek jaso omen zuen era hau Zaraitzuko euskaldunengandik (1961, 222. or.) eta ondoren, Txillardegik ere agertu zuen bere zerrendan (1974, 177.or. 2. zutab.). Santa Cruz de la Serósko kartularioan beti ageri da bere oraingo itxurarekin, Sos, alegia, diptongaziorik gabe. Hala ere, Estornes Lasa familiak Erronkari ibarrarekin lotura sendoak izan ditu eta haien eskutik heldu zaigun *Auñamendi* entziklopedian (26), honako hau aipatzen da:

En Euskalerrria solamente la pequeña provincia vasconizada de los suesetanos, en las cercanías de la actual Sangüesa (Navarra), se alió a Roma para evitar mayores males al país dando paso a la conquista e invasión. Estos suesetanos eran, al parecer, un resto de una tribu céltica, la de los suesiones, ya absorbida en la Vasconia prerromana. Queda un vestigio y es el nombre del pueblo Sos que, los roncaleses, hablando euskara decían Sause, posible recuerdo de los Sausetanos (Suesetanos sarrera).

- Tauste: Deustia

Jon Etxaidek bere artikulua ezagunean jaso zuen *Deustia* era, Aingeru Irigarai iturri bezala aipaturik (1961, 222. or.). Ondoren, Txillardegik ere agertu zuen bere zerrendan (1974, 178.or. 1. zutab.). Santa Cruz de la Serósko kartularioan (1135, 27. zkia., 52. or.) *Petro Taresa in Bor-ga et in Toguste* jasotzen da.

- Undués de Lerda: Undoze Lerda

Lopez-Mugartzak *Lerdako Undoze* proposatzen du, baina Euskaltzaindiak emandako 141. Arauan (27) iradokitzen den ordena hobetsi da.

---

(25) MASCARAY SIN, Bienvenido: *De Ribagorza a Tartesos; toponimos, toponimia y lengua iberovasca*, Bienvenido Mascaray Sin, Iruñea, 2002.

(26) ESTORNES ZUBIZARRETA, Idoia & Garikoitz (zuz.): *Auñamendi entziklopedia* [Bernardo Estornes Lasa fondoak], Auñamendi, Iruñea, Interneten 2001etik.

(27) «Herri izenak: hurrenkera eta zeinu grafikoaren erabilera» titulua darama 141. Arau honek.

- Undués Pintano: Undoze Pintano

Lopez-Mugartzak bi aukera eskaintzen ditu. Alde batetik *Pintaiko Undoze*, Izabakoen modura, hiri ezagun honen iparrekialdera, Belabarze-ko atea izeneko zintzuraren inguruan *Gaztelupuntai* izeneko aurkintza bat baitago, 1828an *Gaztulupintay* dokumentatzen dena (NA.TM, XIV, 1993, 113. or.) (28). Bestetik, *Pintanoko Undoze*, Burgikoen modura, herri honen iparrekialdean, *Kukula de Pintano* izeneko tontorra baitago (NA.TM, XIV, 1993, 47. or.), 1427an dokumentaturik, *Pintano* izeneko gaztelu bat izan zuena. Hala ere, ez dirudi Pintano hauek Aragoiko Pintano eta Undués Pintano herrien izenekin erlazio zuzena izan dutenik, jatorri etimologiko bera izan dezaketen arren (pertsone izen bat gehi jabetza adierazten duen *-anu(m)* atzizki latinoa).

- Urdués: Urdoze

Lopez-Mugartzak ontzat eman du proposamena, baina ez du dokumentaziorik gaineratu. Cf. *Urdoze* Baigorri ibarrean, grafia frantsesuz *Urdoz*. Siresako kartularioan (29), hala ere, *Orduessi* (933, 7. zkia., 25-26. orr.) eta *Orduesi* (867, 4. zkia., 18. or.) erak dokumentatzen dira.

- Valle de Ansó: Anso Ibarra (30)

Lopez-Mugartzak *Berari* forma historikoa onartzen duen arren, ibararren izenerako *Ansoibar* proposatzen du. Ez du, ordea, *Antso* era onartzen, pertsona izenerako ez bada. Bere oharretan gaineratzen du bertakoak *ansoarrak* direla. Ikus beherago *Berari* izenaz esaten dena (*Testu berezietan, historia lanetan...*).

- Valle de Echo: Echo Ibarra

Lopez-Mugartzak ez da ausartzen *Etxo* grafia euskaratua proposatzen eta ibararren izenerako *Echoibar* proposatzen du, modu honetan Consello d'a Fablaren *-ch-* grafia errespetaturik. Hala ere, Erdi Aroko dokumentazioan *-tx-* grafia jaso duela diosku. Bertakoak **echoarrak* ez, baina *txesoak* direla gogoratzen digu.

4. Errioxa

- Casalarreina: Nafarruri

Merino Urrutiak honako datu hauek ematen ditu (31):

---

(28) JIMENO JURÍO, José María (zuz.): *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza*, 59 liburuki, Nafarroako Gobernua & Trabajos Catastrales S.A., Iruñea, 1992-1999.

(29) UBIETO ARTETA, Antonio: *Cartulario de Siresa*, Anubar, Valencia, 1960.

(30) Ikus, hala ere, balio historikoa izan dezakeen *Berari* izenari buruz hurrengo atalean esaten dena.

(31) MERINO URRUTIA, José Juan Bautista: *La lengua vasca en la Rioja y Burgos*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas & Logroño Probinziako Diputazioa, Logroño, 1978.

Primitivamente se llamó Naharruri (967), Naharruli y Nafarruri. Este antiguo topónimo que aparece escrito con las distintas grafías que transcribo designó a un antiguo poblado a las orillas del Oja, que debió ser fundado por un «navarro» en la época de la repoblación de esas tierras, a juzgar por el nombre [...] Manuel Lecuona comentó el topónimo Naharruri, y lo hace derivar de la radical árabe Nahar, río, que no me satisface [...] El moderno nombre de Casalarreina, se debe según la tradición a una gracia de la Reina Católica con motivo de la petición que le hicieron los vecinos del poblado en una de las visitas que hizo a los Condestables de Castilla que tenían un Palacio en el lugar, del que aún quedan ruinas. La petición fue motivada porque a los oídos suyos no les sonaba bien el antiguo nombre, que pudo vivir mientras el vascuence fue lengua hablada, pero no después (1978, 58. or).

Dokumentazioan *Naharruri* edo *Nafarruri* ageri den arren («Nafarroako hiria», «nafarren hiria» edo «Nafar izeneko norbaiten jabegoa»), beranduago *Ojoculo* izenaz ezagutzen omen zen, kontatzen denez, harik eta 1511an Gaztelako Juana I.ak («Eroa») bertako Kondestableen jauregian ostatu hartu eta, izena ez gustaturik, *Casalarreina* bataiatzea erabaki zuen arte. Santo Domingo de la Calzadako kartularioan (32) 18 aldiz dokumentatu dugu jatorrizko izena 1156 eta 1251ko urteen artean aldaera hauekin: *Naharrori*, *Naarruri*, *Navarruri*, *Naharruri*, *Nafarruri*. Hauez gainera, Francisco Cantera y Burgosek *Naharruli* aldaera ere aipatzen du (1980, 76 eta 174. zkiak.) (33). Txillardegiren zerrendan *Naharruri* era proposatzen da euskararako (1974, 168. or. 1. zutab.).

- Nájera: Naiara

Izen honi buruz oso dokumentazio ugaria aurki daiteke. Santo Domingo de la Calzadako kartularioan, adibidez, 32 aldiz jaso dugu 1120 eta 1257. urte bitartean, honako aldaera hauekin: *Naiara*, *Naiaram*, *Naiarensis*, *Naiare*, *Naiera*, *Naieram*, *Nazara*, *Nazaram*, *Nazarensis*, *Nazarensis*, *Nagera*, *Nageram*, *Najera*. Euskaltzaindiak argitaraturiko ponte-izendegian (34), neska izen bezala ageri da *Naiara* eta euskaraz hiri hau izendatzeko era egokia izan daitekeela dirudi.

- San Millán de la Cogolla: Donemiliaga Kukula

Orixek erdal era hutsa erabili zuen: *Riojan San Millan* (1934, 211. or.) (35). Alfontso Irigoien euskaltzainak 1974an irakurri zuen bere sarre hitzaldiari *Donemiliaga Kukulla eta euskera* izenburua eman zion.

(32) UBIETO ARTETA, Agustín: *Cartularios (I, II y III) de Santo Domingo de la Calzada*, Anubar, Zaragoza, 1978.

(33) CANTERA BURGOS, Francisco: *Fuero de Miranda de Ebro*, Diputación Provincial, Burgos, 1980.

(34) GORROTXATEGI NIETO, Mikel & SALABERRI ZARATIEGI, Patxi: *Euskal izendegia (Ponte izendegia)*, Eusko Jaurlaritza & Euskaltzaindia, Gasteiz, 2001.

(35) «Orixe» Nikolas ORMAETXEA: *Euskaldunak*, Itxaropena, Zarautz, 1950 [1934].

Gainera, horretarako batzar irekia han bertan bildu zen urte hartako ekainaren hamabostean eta aktaren hasierak honela dio: *Kukullako Donemiliagan (San Millán de la Cogolla)*, «*Monasterio de Yuso*»n eguerdiko hamabietan bildu dira [...] [*Euskera* (36), XX (1975), 494]. Euskaltzaindiak tradizio honi eutsi zion ondoko aktetan ere eta 1977ko azaroaren 25ekoan honako hau irakur daiteke: *A. Irigoyen jaunak Donemiliaga Kukullan gazteleraren omenez egin den batzarraren berri eman du* [*Euskera*, XXII (1977), 884]. Hala ere, aipatu beharra dago batzar honen gertalekua, Xabier Kintanaren proposamenez hautatu zela eta **Anaitasuna** aldizkarian (37) era honetan iragarri zela haren eskutik: *Euskaltzaindiaren batzarrea Errioxan. Ekainaren 23an, Kukulako Donemilia herrian eginen du Euskaltzaindiak bere hilabeteroko biltzarrea [...] Donemiliako biltzarre hau, Glosas Emilianenses delakoaren mila urteurrena dela eta (Anaitasuna, 1974.eko maiatzaren 31koa)*. Halaber, aldizkari honek emandako batzarraren albistean modu honetan ageri da: *Ekainaren 15ean, Euskaltzaindiaren hilabeteroko bilera ohi ez bezalako toki batetan egin izan da: Donemiliaga Kukulan, Errioxako lurrian (Anaitasuna, 1974.eko ekainaren 30ekoa); Donemiliaga Kukulara bildu zen Euskaltzaindia ekainaren 15ean (Anaitasuna, 1974.eko uztailaren 15ekoa)*. Mitxelenak berak *Donemiliaga* erabiltzen du: *Donemiliagakoetan, jakina denez, bitatik bat ezekoan baitago: guek ajutu ez dugu (Hizkuntzalaritaz-I, 1988, 155)* (38), *Donemiliagako dokumentu ezagun baino ezagunago batean (Hizkuntzalaritaz-II, 1988, 109)*. Bigarren atalari dagokionaz, interesgarria izan daiteke Santo Domingo de la Calzadako kartularioan jasotako datu hau: *domnus Martinus de Cocola* (1221, 2. zkia.).

5. Burgos

- Miranda de Ebro: Miranda Ebro

Miranda izen hutsak ez du eragozpenik euskal erabiltzailearentzat eta bere horretan ageri da idazleen lanetan: *Mirandan bere Txinarako lagunekin juntatu zan* (Goñi (39), 1908, 11. or.); *Ebro ibaiaren ertzean nago nere mastian etzanda esker-aldean Haro ospetsua eskuira berriz, Miranda* (Jaurtakol (40), 1929, 23. or.); *Gazteiz, Miranda, Tudela eta Baiona ingurukoak* (Barandiaran, 1934, 13. or.); *Mirandaren iparral-*

(36) *Euskera*, *Euskaltzaindiaren lan eta agiriak*, Euskaltzaindia, Bilbo, 1920tik aurrera.

(37) *Anaitasuna*, boletín de la T.O.F. de Cantabria [5. aroa, 15. urtea, 240-241 zenbakitik aurrerakoak], Aita Frantziskotarrak, Bilbo, 1964-1973.

(38) MITXELENA ELISSALT, Koldo: *Euskal idazlan guztiak* (9 liburuki), Euskal Editoreen Elkarte, Erein, 1988.

(39) GOÑI, Francisco: *Ama Birjiñaren agertziak eta gañerako Lurdes-ko gertaera gouangarriyak*, Florentino Elosu, Durango, 1908 [Antonio Zavala (arg.), Zarautz, 1962]

(40) «Jaurtakol» Luis JAUREGI: *Biozkadak*, Nekatako Ama-Birjiñaren irarkolan, Iruñea, 1929.

detik Trebiñora zijoazela uste degu (op. cit., 98. or.), *Mirandako konde españarrak [...]* *Mirandako konde gaizto orrek* (Lauaxeta (41), 1935, 99 eta 100. or., *Amaiurko gaztelu baltza* olerki ezagunean), *Miranda aldetik Ameriketara joana zan* (Etxaniz (42), 1967, 30. or.), *Bilbon lurra jo zuteneko, Miranda aldera jo zuten* (op. cit., 48. or.). *Ebro* deitura gehitzean euskal sistema ohikoa proposatzen da, gaztelaniazko *de* preposizioz gabea, eta Euskaltzaindiaren 141. Arauko 2-c atalean ezarri zen bezala (43): Cf. *Donibane Garazi, Uharte Arakil, Getaria Gipuzkoa, Arteaga Arratia, Iruña Oka...*

- Valle de Losa: Lausa Harana

Ezaguna da izen hau *Lausa* dokumentatzen dela garai zaharretan, Valpuestako kartularioan adibidez (44): *exinde in alio loco que uocitant Lausa* (804, 1. zkia., 8. or.). Dena dela, diptongorik gabe oso garai zaharretan ageri zaigu jadanik, adibidez, 1177koa den Mirandako foruan: *Et si aliquis homo de alaua aut de losa aut de ual de gouia de surnitate lose usque ad finem de asnaie* (33. paragr.) (45). Izena euskal testuetan erabili duten apurrek ere gaztelaniazko aldaera hobetsi dute: *ain laster Tobalina, Losa, Cabuerniga, eta beste leku askotan* (Astarloa, 1818, II, 909) (46).

- Valle de Mena: Mena Harana

Bere horretan dokumentatzen da Santo Domingo de la Calzadako kartularioan: *Sanzio Lopez de Mena* (1204, 88. zkia.). Toponimo hutsa euskaraz erabilia izateko ez du inolako eragozpenik eta hala egin dute gure zenbait idazlek: *Mena, Losa eta Gobi aranetan* (Barandiaran, 1934, 98. or.), *Mena ibarrean* (Mitxelena, *Hizkuntzalaritaz-II*, 1988, 110. or.). Handik hurbil baina Aiarako lurretan, *Menagarai* izeneko kontzejua dago, izena Burgosko toponimo haren eratorri argia izanik.

Testu berezietan, historia lanetan edo eleberrietan, euskaraz eman daitzkeenak

- Ansó: Berari

Euskaraz erabiltzeko Txillardegik baino ez du proposatzen (1974, 165. or., 1. zutab.). Guk *Berari* era «historikoa» dokumentaturik aurkitu ez

(41) «Lauaxeta» Estepan URKIAGA: *Arrats beran*, Verdes etxean, Bilbo, 1935.

(42) ETXANIZ, Nemesio: *Lur berri billa*, Izarra irarkola, Donostia, 1967.

(43) «Herri izenak: hurrenkera eta zeinu grafikoen erabilera» tituluaren darama 141. Arau honen 2. puntuko c atalean «Herri izenak bereizteko bide tradizionala» zehazten da.

(44) PÉREZ SOLER, María Desamparados: *Cartulario de Valpuesta*, Anubar, Valentzia, 1970.

(45) LLORENTE, Juan Antonio: «Fuero de Miranda» [Mirandako Udal Artxibategian], *Noticias históricas de las tres provincias vascongadas. Álava, Guipúzcoa y Vizcaya*, Amigo del libro vasco, Bilbao, 1984 [Madrid, 1800-1807], III, 472-485.

(46) ASTARLOA, Pedro: *Urteko domeka gustijetarako berbaldi ikasbidekuak*, Pedro Apraiz, Bilbo, 1818.

dugun arren, badirudi erromantzezko *-al* eta euskarazko *-ari* amaieren konkurrentziaren maiztasuna ezin uka daitekeela. Hala gertatzen da Ansoetik hurbil dauden Nafarroako toponimo nagusi batzuetan (*Igari-Igal*, *Erronkari-Roncal*, *Biotzari-Bigüezal*...). Erraz ondoriozta daiteke, beraz, *Berari* eraren baliokide erromantzea, Anso ibarra goitik behera ibiltzen duen *Veral* ibaiaren izena dela.

- Ejea de los Caballeros: Exea

Inoiz izenari euskal kutsua aurkitu nahi izan zaion arren, Lopez-Murgartzaren ustez, latinezko *axis*-en eratorria da –garrantzi handiko bidegurutzeari omen zen herri hau– eta ez euskal *etxe*-rena. Nolanahi ere, guk Santa Cruz de la Serósoko kartularioan era hauek dokumentatzen ditugu: *Bertran in Exeia* (1135, 27. zkia., 52. or.), *Petro Taresa in Hosca et in Borga sive in Exea* (1135, 28. zkia., 53. or.), *Exeia* (1166, 36. zkia., 62. or.) eta *Petro Cornel in Exeia* (1188, 44. zkia., 74. or.).

- Gijón: Kixoi

Euskaraz idatzi dutenen artean era hauek kausitu ditugu: *Kijonen (Gijonen)* (...) *Kijon* (Agirre, 1906, 54. or.) (47), *Gijongo* (Goñi, 1908, 11. or.), *Jijon*, *Abiles*, *Prabia*, *Ribadeo*, *Ferrol*, *Koruña ta beste ainbat lekutan* (Agirre, 1912, 219. or.) (48), *Kixoierra* (Berriatua, 1981, 165. or.) (49); *Kixoi*en (op. cit., 166. or.); *Kixoietik* (op. cit., 168. or.).

- Huesca: Oska

Euskaltzaindiaren 32. arauak *Oska* dakar izen «historikoen» artean (E/ atala) (50).

- Santander: Sanandere

Euskaltzaindiaren 32. arauak *Sanandere* dakar izen «historikoen» artean (E/ atala) (51).

Euskal jatorriko inguruko herri izenak, euskal grafiaz erabil daitezkeenak:

- Arza (Burgos): Artza

Bizkaiko eta Arabako muga ondo-ondoan dagoen herririk honen izenak etimo argia du, hots, *har-* «harria» eta *-tza* ugaritasunezko atziz-

(47) AGIRRE, Domingo: *Kresala*, Klasikoen gordailua, Getxo, argitalpen digitala [1906].

(48) AGIRRE, Domingo: *Garoa*, Florentino Elosu, Durango, 1912.

(49) BERRIATUA, Imanol: *Itsasoa eta ni*, Oinarrizko euskarazko argitalpenak, 3. maila, Euskal kultur mintegia (Iberduerok babestua), Euskaltzaindia, Bilbo, 1981.

(50) «Espainiako Erresumako probintzia eta elkarte autonomoen izenak» titulua du 32. Arau honek eta E atalean «Izen historikoak» gehitzen dira.

(51) Id.

kia, ekialdeko zenbait toponimotan *-za* ere agertzen dena. Handik hurbil Urdanegi jauregia eta Lantzagortabekoa etxea daude, euskal toponimo argiak hauek ere.

- Cihuri (Errioxa): Zihuri

La Calzadako kartularioan dokumentatzen ditugun erek *Zufi-* euskal erro-arekin erlazioan jartzeko aukera erraza ematen digute: *Lop de Zophiuri* (1199, 78. zkia.), *domnus Lupus de Zufiori* (1181-1199, 84. zkia.) eta *Nicholay de Zufiori* (1156ko kopia, 27. zkia.). Merino Urrutiak Tiron ibaia-aren gaineko zubia izendatzen zuela dio: *Este nombre localiza un puente sobre el río Tirón [oharra: Odón Apraiz, en RIEV comenta el nombre de este pueblo en su artículo «De toponimia histórica» - Tomo XV - 1924] al que al castellanizarse debe su nombre por traducción del vasco Zubi. Se llamo Zufiuri (947) y Sotihuri (1121) (1978, 59. or.)*.

- Ezcaray (Errioxa): Ezkarai

Euskal jatorri argiko toponimo aipatua *haitz-* eta *-garai* osagaiez era-tua da eta bere kokaera geografikoari oso modu egokian jarritako ize-na du, Demanda mendilerroko mendirik altuenaren azpian baitago. Merino Urrutiak datu hauek ematen ditu: *Lo encuentro escrito Izcarai (1110), Ezcarahi o Hezcarahiz (1290) y Ezcarai (1565) (1978, 24. or.)*.

- Herrera (Burgos): Olaerrea

Miranda Ebro udalpeko herria da. Donemiliagako Reja ezagunean (1025) *Olhaerrea* dokumentatzen den arren, Llorentek argitaraturiko Mirandako foruko testuan (1177) *Fferreruela* da irakur daitekeen alda-era bakarra (Llorente, 4. paragr.).

- Javierregay (Huesca): Xabierregai

Lopez-Mugartzak ontzat ematen du euskal grafia duen aukera hori, ez ordea *Xabierregarai* berreraikuntza. Siresako kartularioan *Isxaverre gayo* (867, 4. zkia., 18. or.) eta *Scaberri gayo* (922 ?, 5. zkia., 21. or.) ageri dira, eta Santa Cruz de la Seróskoan *Essavir agai* (1100, 20. zkia., 42. or.). Jatorrian *Javierre de Martes* herria edota Echo ibarreko *Escabués* herri itzalia egon daitezke, hurrenez hurren *Scaberri* (922, op. cit. 6. zkia., 23. or.) nahiz *Szaberri* (971, op. cit. 9. zkia., 30. or.), eta *Iskavelli* (867, op. cit. 4. zkia., 18. or.) nahiz *Eskavessi* (933, op. cit. 7. zkia., 25. or.) edo *Escaverri* (992, 1. zkia., 10. or.) dokumentatzen direnak.

- Miraveche (Burgos): Mirabetxe

Oñako kartularioan (52) dokumentatzen da lehenengoz *Miarauæg* gra-fiaz (1122) eta geroago *Mirauit* (1169). Gure ustez, hala ere, honek ez

---

(52) ÁLAMO, Juan del: *Colección diplomática de San Salvador de Oña*, Centro Superior de Investigaciones Científicas, Madril, 1950.

du errazten izenaren euskal ustezko etimoarekin (-*etxe*) izan lezakeen lotura.

- Ochánduri (Errioxa): Otxanduri

Merino Urrutiak honako hau diosku: *Se llamó también Oggando, Ogganduri* (1978, 61. or.). *Otxanda-uri* etimologia garden samarra dela dirudi, hala ere.

Bestalde, badaude aldaketa grafikorik ia behar ez duten beste herri izen batzuk:

- Artieta (Burgos)

Cf. *Artieda* Urraulbeitikoa, Nafarroan.

- Badaran (Errioxa)

Santo Domingo de la Calzadako kartularioan *locum qui vocatur Barharanburu* jasotzen da, Naiara ondoko leku honetaz ari omen dela (1211, 100. zkia.).

- Bardauri (Burgos)

Bai *Reja* delakoan (1025) eta bai 1177ko Mirandako foruan (Llorente, 4. paragr.) *Bardahuri* grafia ageri da.

- Galbarruli (Errioxa)

Izenaren etimoa Galba herrikoek IX. mendean eginiko birpopulamentuarekin lotu ohi da. Merino Urrutiak dioenez, *Se llamó Galbarruli (1146) en el Fuero de Cerezo* (1978, 59. or.).

- Herramelluri (Errioxa)

Santo Domingo de la Calzadako kartularioan *De Herrameluri* (1211, 100 zkia.), *Garci Diaz de Ferrameleri* (1212, 101. zkia.), *Gonzalvo Diaz de Ferramelluri* (1182, 50. zkia. eta 1230, 136. zkia.), *Lupus Garciez de Herrameluri* (1208, 93. zkia.), *Peidro Garcez de Herrameluri* (1185, 66. zkia.) jasotzen dira. Normalean ondo dokumentaturiko *Herramel*, *Erremel* pertsona izenarekin lotu ohi da. Hala egiten du Merino Urrutiak: *Fundado este poblado por el Conde alavés Herramel [...] Ferramellor se llama en 1413* (1978, 60. or.).

- Murita (Burgos)

Cf. *Murieta*, Egaibarreko herria, Nafarroan.

- Ollauri (Errioxa)

Santo Domingo de la Calzadako kartularioan *Gonzalvo de Olauri* (1185, 66. zkia.) eta *Petro Garciez de Olhauri* (1182, 54. zkia.) dokumentatzen ditugu. Merino Urrutiak dioenez, *Antes se llamó Ullaire, y se le cita en 1343* (1978, 61. or.).

- Orrantia (Burgos)

Artza ondoko herria, Burgosko lurretan, baina Aiara ondoan eta Bizkaiko mugatik ere oso hurbil. Valpuestako kartularioan, Alfonso II.a erregearen dokumentazioan aldaera zaharra aurkitzen den arren, ez dugu uste euskararako era zaharkitu horretara hurbiltzea komeni denik: *propios terminos de Orrundia usque ad fontem Sauanaria* (804, 12. or.).

- Sajazarra (Errioxa)

Badirudi euskal toponimotzat har daitekeela. Bigarren osagaiarekin adostasuna dago, baina lehenengoa eztabaidatua izan da. Aipu argigarri gisa, Cerezo de Río Tirón herriko foruan bereiz idatzirik ageri da hasperenketa eta guzti, hots, *Saja-Zaharra* (1151, 2. paragr.) (53).

- Udalla (Kantabria)

Ampuero udalerriko auzunea da. Cf. *Udala* Arrasateko elizatea. *Udala* (Bustamante, 1987, 245. or.) (54), *Ulad Abdi* (id., 62. or.).

- Zaballa (Burgos)

Lausa Haraneko herria da, Urduñaren hegoaldean. Cf. *Zaballa* mendia, Aiara eta Artziniegako mugan.

- Zilbarrena (Errioxa)

Gaztelaniaz *Cilbarrena* idatzi ohi da, noski. Hala ere, dokumentazio zaharrean *unum solarem in Semelio Barrena* aurkitzen dugu Santo Domingo de la Calzadako kartularioan (1182, 54. zkia.). Hortaz, *Semelio* (gaur *Gimileo*) herriari egingo lioke erreferentzia. Azken honen gainean, Merino Urrutiak honako hau dio: *Semeglio* (1806), *tiene forma de ser un arabismo* (1978, 59. or.).

Beste izen batzuk zerrendara ez gehitzea erabaki da:

- Calahorra: Kalagorria (Errioxa)

Euskaraz erabili izan da, aldaerak aldaera: *Kalahorrak* (Hiribarren, 1853, 84. or.) (55), *Calahorrako Apezpikoa* (Iturzaeta, 1899, 54. or.) (56), *Kalahorran* (Orixe, 1929, 129. or.) (57), *Kalahorra* (Baran-

---

(53) LLORENTE, Juan Antonio: «Fuero de Cerezo de Río Tirón» [Colección Diplomática de Martínez Marina], *Noticias históricas de las tres provincias vascongadas, Álava, Guipúzcoa y Vizcaya*, Amigo del libro vasco, Bilbao, 1984 [Madril, 1800-1807], IV, 108-110.

(54) BUSTAMANTE BRICIO, José: *La tierra y los valles de Mena, cosas de antaño y hoy*, José Bustamante Bricio, Madril, 1987.

(55) HIRIBARREN, Jean Martin: *Eskaldunak*, Foré eta Lasserre, Baiona, 1853 [Añamendi, Donostia, 1971].

(56) ITURZAETA EGIA, Andres: *Aita Gaspar [Astete] icasbide cristinaucorraren azalduera laburrac*, Durango, 1899.

(57) «Orixe» Nikolas ORMAETXEA: *Santa Cruz apaiza*, Donostia, 1929.

diaran, 1934, 97. or.), *Kalaguriko apezpiku* (Orixe, 1950-1954, 90. or.) (58), *Kalagorrako Obispoak* (Akesolo, 1958, 19. or.) (59).

- Santo Domingo de la Calzada: Ozkabarte (Errioxa)

Merino Urrutiak (1978, 58. or.), Casalarreinan aipatzen ditu *Arteaga y Ajubart* (1199), *Jubarte* (1210), *que Alfonso el Batallador donó a Domengoa* (1125). Segur aski, leku honekin nahasturik esan izan da *Ozkabarte* dela Santo Domingo de la Calzadaren euskal izena (Txillardeggi, 1974, 177. or. 1. zutab.). Bertako kartularioan era hauek guztiak jasotzen dira, besteak beste, Balpardak aipatzen dituenak, nahiz eta berak *Oggobarte* transkribatu (1125, II, 127. or. oharra) (60):

Olgobarte vocantur, Sancto Dominico qui (Jubarte)	(1125/06/17, 7. zkia.)
Olgobarte vocatur, unam villam qui	(1133/07/17, 8. zkia.)
Iovart, Domingo Ortiz de	(1156, 26. zkia.)
Oiubart, altera pieza in termino de	(1156, 26. zkia.)
Oiubart, Semen Semenez de	(1156, 26. zkia.)
Oiubart, Fortun de	(1156, 26. zkia.)
Oiubart, Lop de	(1156, 27. zkia.)
Oiubart, Sancio Ortiz de	(1156, 27. zkia.)
Oiubart, Gonzalvo Munioz de	(1156, 27. zkia.)
Oiubart, in termino de	(1156, 27. zkia.)
Oiubart, Fortun de	(1156, 27. zkia.)
Oiubart, collacion de	(1156, 27. zkia.)
Oiovalt, Domingo de	(1199, 78. zkia.)
Oiovalt, el moleo [molino] de	(1199, 78. zkia.)
Aiuvart, Mateo de	(1199, 78. zkia.)
Aiuvart, don Garcia de	(1199, 78. zkia.)
Aiuvart, e todo conceio de	(1209, 97. zkia.)
Aiuvart, don domingo de	(1209, 97. zkia.)
Oiubart, Fortun de	(1209, 97. zkia.)
Aiuvart, et [in termino] de	(1210/12/05, 99. zkia.)
Oiuvart, son testes de	(1212, 103. zkia.)
Oivart, D[omingo] de	(1251, 143. zkia.)
Oivart, P[etro] Lopez, clérigo de	(1251, 143. zkia.)
Oviart, a la defesa de	(1251, 143. zkia.)

(58) «Orixe» Nikolas ORMAETXEA: *Quiton arrebarekin*, 1950-1954 [Itzaropena, Zarautz, 1988].

(59) AKESOLO OLIBARES, Lino: *Ipiña ta ipiñatarren barri*, Bilbo, 1958.

(60) BALPARDA Y DE LAS HERRERÍAS, Gregorio: (2 liburuki), Caja de Ahorros Municipal de Bilbao, Bilbo, 1974 [1922-1945].